

Deel 1

Doelgericht en samenhangend werken aan burgerschapsvorming; een gedeelde verantwoordelijkheid.

Anton Boonen

Wanneer je het op 15 december 2021 gepresenteerde regeerakkoord van kabinet Rutte IV bekijkt dan staat aandacht voor burgerschapsvorming hoog op de politieke agenda. Burgerschapsvorming wordt gezien als een wettelijke plicht van het onderwijs. Uit een rapport van de Onderwijsinspectie uit 2020 blijkt echter dat burgerschapsvorming op veel scholen op een weinig doelgerichte en samenhangende wijze vorm krijgt, veroorzaakt doordat scholen onvoldoende weten wat goede invullingen zijn of wat van hen verwacht wordt. Het geeft de noodzaak aan om de wettelijke burgerschapsopdracht die scholen hebben te verduidelijken (zie de Wet Verduidelijking van de burgerschapsopdracht aan scholen in het funderend onderwijs, Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2021). Dat je op een zeer diverse wijze naar burgerschapsvorming en burgerschapsonderwijs kunt kijken blijkt uit de interviews die zijn afgenomen in het kader van het tweejarige onderzoeksproject Over de Grens! (<https://www.hu.nl/onderzoek/projecten/over-de-grens>). Onderstaande beschrijvingen, door Amersfoortse schoolleiders gegeven, illustreren de diversiteit aan invullingen van het begrip burgerschapsvorming.

Burgerschapsvorming wordt door een schoolleider uit de Amersfoortse wijk Kattenbroek bijvoorbeeld gedefinieerd als 'het opvoeden als staatsburger, een nuttig en deugdzaam lid van de maatschappij'. Een andere schoolleider, eveneens uit de wijk Kattenbroek beschrijft burgerschapsvorming echter in termen van 'het leren kennen van jezelf om je te kunnen verplaatsen in de ander. Burgerschapsvorming gaat om het ontwikkelen als mens'. Een derde schoolleider uit dezelfde wijk benoemt vooral dat burgerschapsvorming er toe dient om 'iedereen actief mee te laten doen' en geeft 'participatie' als kern van burgerschapsonderwijs weer.

Uit de interviews met deze schoolleiders wordt tevens duidelijk dat men vindt dat er een te grote afhankelijkheid is van persoonlijke voorkeuren van leerkrachten en de af-of aanwezigheid van de basiskennis en vaardigheden om burgerschap op een betekenisvolle doelgerichte en integrale wijze vorm te geven in het onderwijs. Aandacht voor burgerschapsvorming zit daarnaast niet altijd in de grondhouding van leerkrachten en wordt vaak gezien als één van de vele vakken in het vaak al overvolle curriculum. Tijd en professionaliteit zijn belemmerende factoren waardoor burgerschapsvorming niet altijd op betekenisvolle manier aandacht krijgt.

Eén belangrijke reden waarom het voor leerkrachten zo ontzettend moeilijk is om burgerschapsonderwijs vorm te geven is, omdat de complexiteit van de maatschappelijke vraagstukken waarvoor burgerschapscompetenties een belangrijke oplossing kunnen bieden, bepaald wordt door factoren die niet alleen in de school, maar ook thuis, op straat, op de sportclubs of bij vriendjes plaatsvinden. Dat pleit er voor om burgerschapsvorming niet alleen vanuit de leerkracht, maar vanuit meerdere perspectieven en professies te bekijken en op te pakken. Welzijnswerkers of pedagogische medewerkers zijn namelijk professionals die, net als leerkrachten, kinderen begeleiden in het actief vormgeven van burgerschap. Door de interprofessionele samenwerking aan burgerschapsvorming binnen het brede sociaalpedagogische en educatieve domein te bevorderen kan de expertise van deze professionals worden gedeeld en uitgewisseld en op die manier van én met elkaar geleerd worden. Het kan tevens de druk van het overvolle curriculum van de basisschool halen,

omdat burgerschapsvorming op een meer betekenisvolle wijze gestalte krijgt in de verbinding tussen school, thuis en de wijk. Op die manier wordt doelgerichte en samenhangende burgerschapsvorming een gedeelde verantwoordelijkheid van het brede sociaalpedagogische en educatieve domein.

Dat klinkt op papier natuurlijk erg aantrekkelijk, maar schoolleiders en leerkrachten, pedagogisch medewerkers en welzijnswerkers geven tijdens de interviews aan dat er op dit moment nog nauwelijks sprake is van afstemming, laat staan van interprofessionele samenwerking, rondom burgerschapsvorming. Bovendien is interprofessioneel samenwerken niet iets wat vanzelf gaat en het nodige vraagt van professionals. Een mooie eerste stap in het realiseren van een gedeelde verantwoordelijkheid rondom het vormgeven van burgerschap is het toewerken naar het spreken van een gemeenschappelijke taal. 'Geven welzijnswerkers en pedagogisch medewerkers eenzelfde invulling aan het begrip burgerschap?' 'Wat vinden zij belangrijk in het werken aan burgerschapsvorming en waarom vinden zij dat belangrijk?' en 'Is er sprake van een gezamenlijke en gedeelde ambitie voor de toekomst rondom het doelgericht en samenhangend vormgeven van burgerschap?' zijn interessante vervolgvragen die in het onderzoeksproject Over de Grens! worden onderzocht.